

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

До захисту допустити:
В.о. завідувача кафедри

Олена БЛАШКОВА

«09» травня 2025 р.

**«СТАВЛЕННЯ ЖИТЕЛІВ ЕСТОНІЇ ДО УКРАЇНСЬКИХ
БІЖЕНЦІВ»**

Кваліфікаційна робота здобувача
вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота» денної форми
навчання

Соловянчук Катерина Сергіївна
Науковий керівник:

Зубченко Олександр Сергійович,
кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної
психології

Рецензент:

Щербина Сергій Степанович,
кандидат соціологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри «Соціальна
робота» Національного університету
«Запорізька політехніка»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою 90/А/відмінно

Секретар ЕК

Ольга РЕБРО

«10» червня 2025р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ БІЖЕНЦІВ В ІНШОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	7
1.1. Соціально-психологічні механізми формування ставлення до біженців в Естонії.....	7
1.2. Чинники, які впливають на ставлення місцевого населення до українських біженців	12
1.3. Технології соціальної роботи зі сприйманням адаптації українських біженців в Естонії.....	15
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ ОЧИМА ЖИТЕЛІВ ЕСТОНІЇ.....	23
2.1. Загальна характеристика української громади в Естонії	23
2.2. Соціальні практики повсякденних справ жителів в Естонії з українськими біженцями	29
ВИСНОВКИ	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ	45

ВСТУП

Сучасні глобальні політичні та економічні трансформації створюють складний контекст для соціальної інтеграції мігрантів, зокрема українських біженців, що опинилися в умовах міжкультурного середовища Естонії. Теоретичні й емпіричні пізнавальні завдання соціальної психології й соціальної роботи вимагають аналізу специфічних механізмів формування міжгрупових відносин у кризових умовах переселення. З огляду на недостатність системних досліджень саме у міжкультурному контексті естонського суспільства, існує потреба в нових фактах і даних, які дозволяють розширити теоретичну базу розуміння адаптаційних процесів біженців та уточнити психологічні підходи до їхнього дослідження.

Доцільність цієї кваліфікаційної роботи обґрунтовується нагальною потребою практики: місцева система соціальної підтримки в Естонії стикається з викликами недостатньо дієвих психодіагностичних та психокорекційних методів, адаптованих до культурних особливостей української спільноти. Виявлення прогалин у науковому забезпеченні соціальної роботи з біженцями потребує перегляду чинних концепцій і розробки більш ефективних методик психологічного супроводу та інтеграції.

Проблематика мого дослідження пов'язана із труднощами, що супроводжують процес інтеграції, зокрема через специфіку культурних, мовних та інституційних бар'єрів. Попри численні заходи підтримки, існує явна невідповідність між задекларованими інтеграційними цілями та реальною ситуацією на місцях. Особливу увагу я приділила аналізу соціально-психологічних підходів до формування ставлення місцевих жителів Естонії, адже саме вони є ключовим чинником, що визначає ефективність адаптаційного процесу.

Об'єкт дослідження – це ставлення до українських біженців в Естонії.

Предмет дослідження – повсякденні практики соціальних взаємодій та соціальні дистанції між жителями Естонії та українськими біженцями.

Фактично дослідження проблематики біженців розпочалося в 1920-х роках із вивчення їх правового статусу, проте згодом увага перейшла до соціально-економічних та культурних аспектів переміщень. Попри активне обговорення цієї теми на рівні ООН, глибинних аналітичних робіт замало, а вітчизняні й зарубіжні дослідження здебільшого охоплюють окремі економічні, культурні чи психологічні питання. Водночас останні практичні напрацювання відкрили нові перспективи для подолання соціальної ізоляції українських біженців в Естонії та потребують системного наукового осмислення.

Мета дослідження – вивчити особливості повсякденних взаємодій з місцевим населенням та українських біженців. Для досягнення цієї мети важливо всебічно проаналізувати соціально-психологічні підходи до формування ставлення місцевих жителів, дослідити бар'єри, що ускладнюють адаптаційний процес, та оцінити ефективність соціальної роботи, спрямованих на поліпшення цього процесу.

Отже, для досягнення поставленої мети в роботі я визначила такі основні **завдання**:

1. Надати загальну характеристику соціально-психологічних механізмів формування ставлення місцевого населення до українських біженців.
2. Дослідити чинники, які впливають на ставлення населення.
3. Провести огляд технологій соціальної роботи з українськими біженцями, які впливають на формування ставлення населення до них.
4. Дати загальну характеристику української громади.
5. Вивчити особливості формування соціальних взаємодій та соціальну дистанцію. Провести емпіричне дослідження.

Для побудови комплексного огляду я залучила до роботи праці різних авторів, в тому числі М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму», У. Еко «П'ять есе на теми етики», Г. Теджфела «Social identity and intergroup relations», С.Джеймса «The Nature of Prejudice», та інших. Тематиці наукової роботи присвячені різні праці, в тому числі роботи К. Могильницької «Cooperation between Ukraine and the Baltic states in the field of security and defense after 2014»,

де мова йшла про військову співпрацю України з країнами Балтії; І. Кулаги «Компаративний аналіз впровадження та розвитку електронного урядування в Україні та Естонії», де зроблено порівняння й аналіз розвитку електронного урядування в Україні та Естонії. Також важливою працею є «Multilevel governance in the temporal protection and integration of Ukrainians within the European Union» Д. Яухіайнена та Г. Ербсена.

Гіпотеза дослідження: на ставлення місцевого населення до українських біженців впливають досвід і контекст повсякденної взаємодії.

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукова методологія, що забезпечує логічну та системну будову наукового пізнання. Застосування загальнонаукових підходів дало змогу комплексно розглянути ставлення населення Естонії до українських переселенців, виявити взаємозв'язки між соціальними установками, політикою інтеграції та особистим досвідом респондентів.

Основні загальнонаукові методи, що були використані:

1. Аналіз та синтез — для виокремлення головних факторів, що впливають на формування суспільної думки, та їх подальшого об'єднання в цілісну картину ставлення до біженців.
2. Індукція та дедукція — при формулюванні гіпотез та інтерпретації результатів емпіричного дослідження.
3. Моделювання — для створення уявної моделі взаємодії між українськими переселенцями та суспільством, що приймає, з урахуванням таких елементів, як ЗМІ, державна політика та громадська думка.
4. Системний підхід — дозволив розглядати соціальні процеси інтеграції біженців як частину ширшої соціальної системи, де взаємодіють різні суб'єкти: держава, громадянське суспільство, самі біженці та місцеві жителі.
5. Аналогія — для порівняння ситуації з українськими переселенцями з досвідом інтеграції інших мігрантських груп в Естонії або країнах Балтії.

Значну роль у моєму дослідженні відіграє аналіз впливу глобалізаційних процесів, що змінюють традиційні моделі соціальних взаємодій та спричиняють

появу нових викликів для системи інтеграції. У цьому контексті питання адаптації українських біженців розглядається не лише як локальна проблема, а і як частина загальноєвропейського тренду, що вимагає синергії між державними ініціативами, діяльністю громадських організацій і розвитком сучасних технологій соціальної роботи. Крім того, аналізуючи практику інших країн, дослідження може стати основою для впровадження новаторських підходів до адаптації, що сприятимуть зниженню соціальної ізоляції та формуванню позитивного іміджу мігрантів у середовищі, що приймає.

Отже, моя робота може стати важливим внеском у розуміння сучасних процесів соціальної адаптації, оскільки дозволяє виявити структурні та функціональні особливості міжкультурної взаємодії в умовах глобальних трансформацій. Практичне значення отриманих висновків полягає в можливості розробки адаптаційних програм, які враховують як індивідуальні потреби українських біженців, так і специфіку соціального середовища країни, що приймає. Це, своєю чергою, сприятиме гармонізації міжкультурного діалогу та створенню ефективної політики соціальної інтеграції, що є надзвичайно актуальним завданням сучасного суспільства.

Апробація результатів. Результати дослідження знайшли апробацію в межах Міжнародної науково-практичної конференції «Про громадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення» (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2025).

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи було опубліковано тези доповіді:

1. Соловянчук К. С. Ставлення жителів Естонії до українських біженців: соціальні практики інтеграції (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2025).

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ БІЖЕНЦІВ В ІНШОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

1.1. Соціально-психологічні механізми формування ставлення до біженців в Естонії

Ставлення жителів Естонії до українських біженців є особливо корисним випадком для дослідження, бо через війну велика кількість громадян України перебувають саме там. Тож інтеграція нової соціальної групи в існуючу систему вимагає аналізу як когнітивних процесів сприйняття, так й емоційно-оцінних реакцій, що виникають у процесі міжкультурного контакту. Почнемо з того, що ставлення, у будь-якому разі, це певна оцінка.

Одним із центральних підходів до розуміння цього процесу є теорія соціальної ідентичності, автором якої є Генрі Теджфел. Він стверджував, що належність до певної соціальної групи спричиняє процес порівняння «своїх» з «чужими», що, в свою чергу, веде до формування інтергрупових стереотипів. Теджфел детально обґрунтував, що ідентифікація з однією групою надає людині відчуття приналежності та самовизначення, тоді як сприйняття іншості може викликати як позитивні, так і негативні емоційні відтінки, залежно від контексту соціального контакту [29, р. 28]. У випадку Естонії, де історичний досвід і національні традиції мають суттєвий вплив на самоусвідомлення, такі механізми можуть мати тенденцію проявлятися особливо гостро. Тобто, коли місцеве населення починає сприймати українських біженців як «чужих», це може стимулювати виникнення негативних стереотипів, які уповільнюють процес їх соціальної інтеграції.

Якщо розглядати це питання більш детально, ми можемо звернутися до Я-концепції Теджфела. Коли дослідник аналізує особистість та її внутрішнє «Я», він робить це через призму двох рівнів ідентичності: персональної та групової. Персональна ідентичність охоплює сукупність індивідуальних, фізичних, інтелектуальних і моральних рис кожної людини, тоді як групова визначає приналежність до певної професійної, вікової чи релігійної спільноти. Перехід від самоусвідомлення індивіда до його колективної ідентифікації відбувається

разом із переходом від міжособистісної взаємодії до міжгрупової [29, р. 42–48]. У цьому контексті Теджфел розділяє чотири взаємопов'язані процеси: соціальну категоризацію, ідентифікацію, порівняння та міжгрупову дискримінацію, які є підґрунтям формування будь-якої ідентичності. Щоб визначити власну позицію, людина обирає спосіб взаємовідносин, і протягом усього життя спирається або на персональну, або на соціальну ідентичність, які іноді можуть суперечити одна одній [29, р. 54].

У зв'язку з цим може справедливо виникнути питання, - чому, досліджуючи механізми формування жителів Естонії в українських біженців, ми звернулися до такого роду Я-концепції? Наш вибір усвідомлений і зумовлений, зокрема, філософським світоглядом, згідно з яким причина певного ставлення не лише у тому, кого оцінюють, а й у тому, хто оцінює, і нерідко другий чинник має важливіше значення. Над цими питаннями об'єктивності та суб'єктивності міркували філософи всіх часів. Так чи інакше, у спробі сформуванню об'єктивного ставлення до «Іншого», людина неминуче стикається з тим, що його власна особистість - це в тому числі набір вкладених в нього цінностей під час виховання, відбиток довкілля. Цей відбиток не завжди «хороший». На жаль, людська психіка не має ідеальної вибірконості, і при тому ж дорослішанні, формуванні світосприйняття ми можемо переймати від людей, що нас оточують, не тільки хороше, а й підсвідомо вбирати стереотипи, упередження. Надалі питання стоїть у їхньому критичному переосмисленні, готовності розширити горизонти пізнання, відкритості.

Теджфел запропонував модель, яка пояснює, як виникають міжгрупові конфлікти, етнічні стереотипи, мовні розбіжності, питання соціальної справедливості та ксенофобія. Але окрім теорії соціальної ідентичності, важливо звернути увагу на концепцію міжгрупового контакту, розроблену Гордоном Олпортом. У своїй класичній монографії «The Nature of Prejudice» він детально аналізував фактори, що впливають на формування упереджень, підкреслюючи, що особистий контакт між представниками різних груп здатний зменшити негативні установки, за умови рівноправності та спільної мети [11, р. 67].

Науковець наголошує на тому, що взаємодія між культурами може виступати своєрідним каталізатором перетворення негативних стереотипів у конструктивну співпрацю. Саме тому в умовах міграційних процесів доцільно впроваджувати політики, які сприяють збільшенню позитивного міжособистісного контакту між українськими біженцями та місцевим населенням. Автор також звертає увагу на формування ментальних схем, що ґрунтуються на попередньому досвіді та соціальних установках, є ключовим чинником у сприйнятті «іншості» [11, р. 72-78]. Попередні уявлення про представників іншої культури не тільки прискорюють формування стереотипів, але й підсилюють емоційні реакції – як позитивні, так і негативні. Цей підхід дозволяє зрозуміти, чому навіть одноконтактне знайомство з українськими біженцями може мати трапляючий вплив на систему переконань місцевих жителів. Крім того, емоційні реакції, викликані зустріччю з представниками іншої культури, зазвичай є наслідком як історичної пам'яті, так і сучасних соціальних напружень [11, р. 80].

Страх та підозрілість можуть виникати навіть у тих випадках, коли немає реальних загроз, а викликані лише незнайомими ритуалами або мовними особливостями. В той же час, позитивні емоції, такі як симпатія чи зацікавленість, сприяють зниженню психологічних бар'єрів і стимулюють інтеграційні процеси. Таким чином, емоційні установки можуть бути модифіковані через спеціалізовані тренінгові програми та когнітивно переформатують інтервенції [11, с. 98]. Але автор наголошує на тому, що свідоме залучення до діалогу з представниками іншої культури сприяє зменшенню емоційного напруження, що зумовлено інтерактивним ефектом від позитивного контакту. Застосування таких підходів у практичній роботі може стати ефективним інструментом у зменшенні упереджень та сприяти успішній соціальній інтеграції новоприбулих.

Одним із важливих підходів для розуміння поведінкової динаміки в умовах міжкультурного контакту є парадигма соціальної дії, яку створив Макс Вебер. Він стверджував, що соціальна дія набуває якості «діяльності», коли вона

наділена суб'єктивним значенням, тобто коли діячу є важливим не стільки сам факт дії, скільки її сенс для інших осіб у конкретному соціальному контексті [8, с. 64]. За Вебером, поведінка людей не є випадковою або механічною: кожна дія несвідомо координується з очікуваннями та сприйняттям інших учасників соціального простору. Основні положення концепції Вебера можна викласти наступним чином. По-перше, соціальну дію формують як минулі, так і сучасні та прогнозовані майбутні дії. По-друге, існування соціальної дії передбачає взаємодію, тобто обов'язкову присутність іншої особи, чиї дії стимулюють індивіда до певної поведінки. По-третє, кожна дія має бути наділена суб'єктивним значенням, яке визначається особистим розумінням актора своєї діяльності. По-четверте, соціальна дія характеризується орієнтацією на взаємодію із зовнішнім світом: вона набуває сенсу лише в контексті відносин з іншими людьми [8, с. 66-71]. Згідно з поглядом Вебера, людська дія набуває соціальної сутності лише тоді, коли суб'єктивне значення, вкладене індивідом, що діє, визначає її спрямованість і мету.

Отже, проста поведінка перетворюється у свідому соціальну дію лише тоді, коли вона обумовлена взаємодією з іншими людьми і має внутрішню цілеспрямованість. Важливо, щоб актор усвідомлено розумів свої мотиви, наміри та емоційне забарвлення своїх дій, адже саме це і дозволяє проаналізувати соціальну значущість кожного вчинку. У контексті Естонії, де історичні, культурні та політичні умови формують особливий наратив національної ідентичності, місцеві жителі оцінюють дії українських біженців через призму власних уявлень про «своє» та «чужа». Наприклад, якщо окремих біженець демонструє активну участь у громадському житті, це може отримати позитивну інтерпретацію, що підкріплюється очікуваннями щодо співмешкання та взаємодопомоги. Проте, коли дії сприймаються як відхилення від норм, що домінують, виникає внутрішньогрупова реакція із переглядом вже усталених ментальних схем. Таким чином, концепція Вебера дозволяє розглядати ставлення не лише як пасивне прийняття інформації, а як активний процес

інтерпретації соціальних сигналів, що впливає на комунікацію між людьми в умовах соціального контакту.

Проведений аналіз засвідчує, що соціально-психологічні механізми формування ставлення місцевих жителів Естонії до українських біженців мають багаторівневу структуру, де ключову роль відіграють когнітивні процеси категоризації та узагальнення, емоційно-оцінне сприйняття та традиційні соціальні установки. Розкриття теоретичних положень Генрі Таджфела, Гордона Олпорта та Вебера дозволяє глибше зрозуміти природу виникнення стереотипів і упереджень та формування ставлення в цілому, у тому числі позитивного.

1.2. Чинники, які впливають на ставлення місцевого населення до українських біженців

Ставлення місцевого населення до українських біженців формується під впливом низки взаємопов'язаних чинників, де ключове місце займають як індивідуально-психологічні особливості, так і стале культурно-моральне середовище. Формування цих установок передбачає не лише результат безпосередньої соціальної взаємодії, а й вплив історичних, інституційних та медійних факторів, що закладають фундамент для подальшої адаптації нової соціальної групи.

Стабільність усталених світоглядів є суттєвим чинником, який впливає на сприйняття нових соціальних груп. Історично закріплені соціальні установки часто транслиуються через інституції освіти, сім'ї та медіа, що обумовлює їхню не піддатливість швидким змінам. Водночас, сучасні міжпоколінні трансформації сприяють поступовому перегляду традиційних норм. Останнім часом багато європейців стали більш толерантними до мігрантів, що, ймовірно, пов'язане зі зміною ціннісних орієнтирів серед молодших верств населення. Проте при цьому існують регіональні та культурні особливості, які можуть ускладнювати процес позитивної інтеграції новоприбулих, якщо їхні дії не узгоджуються із загальновизнаними моральними нормами.

Досліджуючи чинники, які впливають на ставлення місцевого населення до українських біженців, ми неминуче стикаємось із етичними і навіть політичними факторами. Філіп Лаку-Лабарт і Жан-Люк Нансі розуміють «політичне» як специфіку співіснування людей, що протиставляється політиці держави або політичній економії [23, р. 291]. У розширеному варіанті це «співбуття всіх живих істот».

Якщо ж перейти до моральної складової, Кант у «Основах метафізики моралі» вказує: будь-який вчинок людини має підпорядковуватися категоричному імперативу, тобто бути таким, щоб його можна було проголосити загальним законом. Таким чином, незалежно від обставин, лише за допомогою цього підходу можлива справедлива взаємодія між людьми [5, с. 60]. Перенесення цих положень на ставлення до мігрантів показує, що стійкість

суспільних переконань формується не лише через соціальні контакти, а й через глибинні моральні переконання, які визначають реакцію на нові суспільні явища.

Негативні настрої щодо біженців часто криються в стереотипах та упередженнях (про це згадувалося в попередньому розділі). Саме на ці питання зосереджувалися дослідження низки сучасних учених — соціологів, психологів, педагогів: Лічії Карлсон, Пола Хортон, Джоан Моват, Джеральда Уолтона, Стівена Джеймса Мінтона, Анжели Сміт, Пітера Бірна, Сьюзан Венделл і Джудит Батлер [14; 17; 26; 32; 24; 15; 13; 33; 12]. І з огляду на це можна стверджувати, що подолання проблем неприйняття «Інших» є одним із важливих викликів сьогодення. Умберто Еко в «П'яти есе на теми етики» (есе «Міграції, толерантність і нестерпне») зазначає, що нетерпимість передуює будь-яким ідеологіям і має глибинні біологічні витоки. Він порівнює її з поведінкою тварин, що, наприклад, захищають свою територію. За Еко, причиною нетерпимості є імпульсивні емоційні реакції, які часто поверхневі. Схожі думки висловлював Габермас у роботі, присвяченій залученню іншого [2].

Продовжуючи наш аналіз чинників, що впливають на ставлення місцевих жителів, ми відійдемо від концепції виключно негативного ставлення, на кшталт упереджень, стереотипів, та продовжимо дослідження цих факторів взагалі, бо, звичайно та на щастя, відношення до українських біженців буває й позитивним. Не менш важливим чинником є роль засобів масової інформації, які активно конструюють та транслують образи соціальних груп. Об'єктивне висвітлення подій сприяє формуванню збалансованого сприйняття, тоді як упереджене подання інформації може посилювати негативні стереотипи. Професійна журналістика, що базується на принципах етичного висвітлення, дозволяє зменшити ризики виникнення упередженого ставлення та сприяє прозорості у взаємодії між культурними спільнотами. У сучасних умовах, коли соціальні мережі набувають дедалі більшої ваги, важливим завданням стає забезпечення достовірності та збалансованості інформаційного потоку, що безпосередньо впливає на ставлення людей до українських біженців.

Інституціональні чинники, зокрема державна політика у сфері соціальної інтеграції, також є визначальними для формування ставлення населення. Наявність ефективних програм підтримки та адаптації мігрантів дозволяє зменшувати соціальне напруження і сприяє побудові конструктивного діалогу між представниками різних культурних груп. При цьому державна політика може допомагати створювати сприятливе середовище для інтеграції, адже вона спрямована на подолання бар'єрів між «своїми» та «чужими». Отже, чинники, що впливають на ставлення місцевого населення до українських біженців, є комплексними та багаторівневими.

Підсумовуючи викладене, слід відзначити, що ставлення місцевого населення до українських біженців визначається як внутрішніми психологічними механізмами, так і зовнішніми соціальними чинниками. Концепції Канта, Умберто Еко, та інших дослідників дали змогу зрозуміти, як історичні досвіди, моральні орієнтири, інформаційне середовище та людська схильність до формування упереджень впливають на формування стійких установок. Виявлення взаємодії цих факторів є важливим етапом для розробки ефективних стратегій соціальної роботи, спрямованих на подолання бар'єрів у міжкультурній взаємодії та створення умов для гармонійної інтеграції новоприбулих.

1.3. Технології соціальної роботи із сприйманням адаптації українських біженців в Естонії

Адаптація українських біженців в Естонії, безумовно, є нелегкою, та вимагає застосування сучасних технологій соціальної роботи, орієнтованих на вирішення широкого кола проблем – від житлового забезпечення та працевлаштування до соціальної підтримки та інтеграції в місцеве середовище. Цей підрозділ присвячено аналізу як державної підтримки, так і діяльності громадських організацій та приватних структур, спрямованих на полегшення інтеграційних процесів.

По-перше, нам треба розглянути державну політику та інституційну підтримку. У Естонії державні структури вже неодноразово демонстрували свою зацікавленість у розв'язанні проблем, пов'язаних з масовим прибуттям мігрантів, шляхом впровадження комплексних інтеграційних програм. Сучасна державна політика орієнтована на створення умов, де українські біженці можуть не лише отримати необхідну соціальну допомогу, але й активно долучитися до економічного та культурного життя країни. Такі заходи включають безоплатні мовні курси, професійне консультування, програми перекваліфікації, правову допомогу та спеціалізовані ініціативи щодо інтеграції дітей та молоді [4]. Водночас, співпраця між міністерствами соціального захисту, праці та освіти забезпечує синергію дій, що сприяє повноцінній підтримці новоприбулих.

Особливу увагу приділяють розробці та впровадженню електронних сервісів, які оптимізують обмін інформацією між біженцями та органами державної влади. Системи електронного врядування, наприклад, дозволяють швидко оцінити потреби мешканців, надати консультації та координувати роботу численних соціальних служб, що суттєво скорочує час реагування на запити новоприбулих [4]. Ці технології базуються на сучасних ІТ-рішеннях, які застосовуються як у державних, так і в приватних організаціях, що спеціалізуються на соціальній роботі.

Також увага приділяється працевлаштуванню та професійній реабілітації. Це один з найважливіших факторів, бо ефективне працевлаштування є одним з ключових факторів успішної інтеграції. У Естонії існують спеціалізовані

проекти, спрямовані на профорієнтацію українських біженців, що включають організацію семінарів, ярмарків вакансій, а також партнерські програми між роботодавцями та центрами зайнятості. Додатковою складовою є підготовка спеціалізованих курсів перекваліфікації, що відповідають сучасним технологічним вимогам. Для українських біженців, особливо тих, хто раніше працював у галузях, що зазнали трансформацій у зв'язку з цифровізацією, пропонуються програми з інформатики, інженерії, а також курси підвищення кваліфікації в галузі обслуговування [4; 22]. Такий підхід не лише зменшує рівень безробіття, але й сприяє адаптації через залучення до продуктивної діяльності, що позитивно впливає на самооцінку та соціальну активність новоприбулих.

Житло також виступає фундаментальним чинником для створення базису адаптації. В умовах Естонії розроблено кілька програм, спрямованих на забезпечення тимчасового та довгострокового житла для українських біженців. Державні програми у співпраці з місцевими органами влади передбачають субсидування орендної плати, забезпечення інформацією про доступні житлові об'єкти та надання консультацій з юридичних питань, пов'язаних із житловим правом [4].

Цікавим є досвід приватних ініціатив, коли житло надається за принципом соціальної відповідальності. Громадські організації та благодійні фонди активізуються для організації тимчасового притулку, організації спільнот, де новоприбулі можуть знайти підтримку та адаптуватися до нового соціокультурного середовища. Ці технології підтримки житлового питання базуються не тільки на матеріальній допомозі, а й на створенні платформи для спільних дій, що забезпечує обмін досвідом та культурними ресурсами між місцевим населенням та біженцями [4].

Крім цього, одним із важливих аспектів адаптації є побудова мережі соціальної підтримки, що включає як державні програми, так й ініціативи громадськості. В Естонії формується система соціального наставництва, коли представники місцевої спільноти, волонтери та працівники соціальних служб

активно залучаються до підтримки українських біженців. Такі програми спрямовані на проведення інтеграційних тренінгів, мовних клубів, спільних культурних заходів, що сприяють встановленню дружніх зв'язків та створенню мереж підтримки [4; 3]. Таким чином, ми бачимо, що соціальні роботи, що займаються адаптацією мігрантів, що складається з допомоги у розв'язанні побутових проблем та сприяння у встановленні контактів із місцевими громадськими організаціями. Технології, використані в даній сфері, включають інтерактивні платформи для онлайн-консультацій, мобільні додатки з інформацією про місцеві події та системи зворотного зв'язку.

Адаптація також передбачає психологічну підтримку. Учасники адаптаційних програм проходять спеціалізовані тренінги з управління стресом, інтеграційної терапії, а також групові заняття з метою обміну досвідом [22]. Такі заходи дозволяють зменшити психологічний тиск, що супроводжує процес втрати соціальних зв'язків та культурних орієнтирів, а також зміцнити відчуття приналежності до нового середовища.

Щодо інтеграційних стратегій та міжсекторальної координації, можна зазначити, що сучасні технології соціальної роботи в Естонії базуються на принципі міжсекторальної координації. Завдяки цьому відбувається якісна адаптація, коли окремі елементи – від житлової політики до професійної реабілітації – інтегровані в єдину систему підтримки. Співпраця між різними секторами дозволяє здійснювати моніторинг потреб біженців, адаптувати чинні програми у відповідь на динамічні виклики та забезпечувати безперервний обмін інформацією [4;22].

Останнім часом важливе місце в технологіях соціальної роботи займають інформаційні системи, які сприяють більш ефективному управлінню адаптаційними процесами. Веб-платформи, мобільні додатки та онлайн-сервіси дозволяють не лише інформувати українських біженців про наявні ресурси, але й сприяти формуванню мереж підтримки, де можливий оперативний обмін інформацією між користувачами та фахівцями. Завдяки таким системам, як система електронних реєстрацій та моніторингу потреб мігрантів, можливо

швидко й точно оцінити актуальний стан інтеграційних процесів, що дозволяє оперативно коригувати стратегії соціальної роботи. Як приклад корисних інформаційних систем можна розглянути навіть телеграм-канали, учасниками яких зазвичай є як біженці, так і соціальні працівники.

Система волонтерів, координована Estonian Refugee Council у партнерстві з 14 державними, громадськими та приватними структурами, забезпечує понад 80 % родин критичної підтримки — продуктові набори, гуманітарні пакети й супровід у взаємодії з держслужбами. Академічне дослідження виявило, що 45 % біженців отримували допомогу від місцевих волонтерів саме в перші тижні після прибуття — від консультацій із реєстрації до психологічної підтримки. Сусідська взаємодія стає щотижневою практикою: 65 % опитаних біженців налагодили регулярні контакти з естонськими сусідами під час спільного відвідування дитячих майданчиків, магазинів або невеликих святкових зустрічей [20]. За даними IOM DTM, 77 % оцінюють дружелюбність місцевих як «добру» або «дуже добру», незважаючи на мовний бар'єр, який залишався головною перешкодою для 42 % [19].

Державні програми забезпечують комплекс підтримки: 84 % біженців користуються правом безкоштовного проїзду, 71 % — отримують харчові пайки, 66 % — фінансову допомогу, а 34 % — довгострокове житло від держави та НГО. Проте 24 % відзначали труднощі з доступом до медичних послуг, а 14 % — з пошуком житла в приватному секторі, що вказує на необхідність удосконалення координації між муніципалітетами та центрами соціального забезпечення [19]. UNHCR й місцеві партнери розгорнули «Єдину платформу інтеграції», яка через один веб-інтерфейс об'єднує консультації з працевлаштування, освіти та охорони здоров'я, що значно спрощує навігацію сервісами для біженців [20].

Економічна активність українських біженців у Естонії є високою: за IOM DTM, 85 % з них перебувають в активному віці, а 72 % уже працевлаштовані, хоча 28 % все ще шукають роботу відповідно до своїх кваліфікацій. При цьому 25 % респондентів назвали працевлаштування пріоритетною потребою, а серед бар'єрів — нестачу професійно-технічної підготовки й мовну невпевненість.

CEDEFOP відзначає адаптацію програм професійно-технічної освіти (VET-центрів) під потреби біженців, що сприяє швидшій інтеграції на ринку праці. Однак спостерігається феномен «дескілінгу» — 40 % працюють нижче за свою кваліфікацію, що потребує подальшої підтримки визнання дипломів та професійного росту [19; 31; 20].

Психосоціальні послуги (MHPSS), які надає Міністерство соціальних справ, включають тренінги з управління стресом, арт-терапію для дітей та психотерапевтичні групи, що значно знизило рівень тривоги серед біженців. UNHCR RRP за 2024–2026 роки підкреслює важливість постійної координації з медичними закладами та благодійними фондами для забезпечення безперервності паліативної й психосоціальної допомоги. А міждержавні, муніципальні та неурядові структури створили мережу з понад 10 координованих партнерів (Міністерство соціальних справ, Агентство інтеграції, UNHCR, IOM), яка забезпечує цілісний підхід до потреб біженців [30]. DTM IOM (Q2 2023) висвітлює виклики та наміри біженців, що допомагає коригувати стратегії інтеграційних програм онлайн [19; 20].

Таким чином, сучасні технології соціальної роботи стають ключовим інструментом адаптаційної політики в Естонії, де кожен елемент – від державної підтримки до цифрових сервісів – відіграє свою визначну роль у створенні умов для гармонійного співіснування українських біженців із місцевим населенням.

Крім того, біженці з тимчасовим захистом мають ті ж права на соціальні виплати, що й естонські резиденти. Для звернення до Соціального страхового управління (Sotsiaalkindlustusamet) спочатку потрібно отримати тимчасовий захист, вид на проживання й естонський особистий код (ID-code) у Поліції та Прикордонній службі. Щодо прожиткового мінімуму, то для одинака або першого члена сім'ї сума становить 200 € на місяць; для другого й кожного наступного дорослого: 160 € на місяць; для кожної дитини це 240 € на місяць, а додаткова соціальна виплата 15 € отримувачам, у яких усі члени сім'ї – неповнолітні. Заяви подають у Sotsiaalkindlustusamet або через місцеву владу після реєстрації місця проживання. Щомісячні дитячі виплати становлять 60 € на

першу й другу дитину, 100 € – на третю та кожен наступну; родини з трьома та більше дітьми отримують додатково до 300 €, а з семи й більше – до 400 € щомісяця.

Одноразова компенсація витрат на оренду житла надається в межах до 1 200 € на господарство: заяву слід подати протягом шести місяців із моменту отримання дозволу на проживання, додавши договір оренди й чеки за ремонт чи меблі. Компенсація витрат на послуги перекладу сягає 3 200 € на сім'ю або 1 600 € на особу за два роки; кошти відшкодовуються за рахунками від перекладацьких агенцій при зверненні до Sotsiaalkindlustusamet. Особи з інвалідністю можуть отримувати щомісячні виплати від 12,79 € до 241,64 € залежно від ступеня непрацездатності, що призначаються після медичного обстеження та підтвердження статусу в Sotsiaalkindlustusamet або через Töötukassa для працездатних.

Шкільна допомога виплачується одноразово в розмірі 50 € на придбання приладдя для кожної дитини шкільного віку; оформлення здійснюється через Eesti Pagulasabi або безпосередньо в Sotsiaalkindlustusamet. У разі реєстрації в Töötukassa як безробітний, за умов наявності не менш ніж 180 днів страхового стажу протягом останнього року (включно з українським) можна отримувати допомогу в розмірі 410,13 € щомісяця до дев'яти місяців; звернення – до місцевого офісу Töötukassa з трудовими довідками та естонським ID-кодом [30].

При цьому мовна підтримка залишається першочерговою потребою: за даними IOM DTM, 32 % опитаних українських біженців у січні–березні 2024 року назвали курси естонської мови найважливішою послугою для самостійного функціонування в суспільстві. Місцеві неурядові організації та бібліотеки організовують безкоштовні групові й індивідуальні уроки, які щомісяця відвідує понад 70 % новоприбулих [19]. Естонці долучаються до цих програм як волонтери-репетитори та фасилітатори мовних «кафе», створюючи безпосередній міжособистісний контакт, що сприяє зняттю мовного бар'єру та формуванню довіри. Наприклад, завдяки роботі в «Barbora» та роботодавцю, мені оплачують мовні курси. Паралельно муніципалітети проводять спільні

культурні заходи — від святкувань Дня Незалежності України до ярмарків національних страв, що допомагає українцям зберегти культурну ідентичність і водночас знайти спільні теми з естонцями [31].

Існує багато програм мовної адаптації для українських біженців в Естонії. Ми виділимо основні:

1. Державна програма адаптації «Settle in Estonia». Адмініструється Фондом інтеграції (Integratsiooni Sihtasutus). Пропонує безкоштовні курси естонської мови рівнів A1 (базовий, $\approx$ 4 місяці), A2 (середній нижчий, $\approx$ 6 місяців) та B1 (середній, $\approx$ 8 місяців). Заняття проходять як онлайн, так й очно у великих містах (Таллінн, Тарту, Пярну тощо). Реєстрація здійснюється через портал settleinestonia.ee з використанням Mobiil-ID, Smart-ID або ID-картки.
2. Послуга «Кар'єра та навчання» Естонського фонду страхування від безробіття (Töötukassa). Якщо біженець зареєстрований як безробітний, Töötukassa фінансує підготовчі курси естонської мови (A2, B1) та надає консультації щодо проходження державних іспитів з мови. Для реєстрації слід звернутися до місцевого офісу Töötukassa після отримання статусу тимчасового захисту.
3. Онлайн-платформи самостійного навчання. Щоби пришвидшити старт, можна одразу розпочати самостійне вивчення через безкоштовні середовища:
 - Keel e-klik (keeleklikk.ee)
 - Walk Talk (walktalk.ee)
 - Sonaveeb (sonaveeb.ee). Усі вони підтримують як початковий, так і просунутий рівні.
4. Курси Народного університету Тарту (Tartu Rahvaülikool). Для отримувачів міжнародного захисту Тарту Rahvaülikool проводить офлайн-курси естонської мови рівнів A1–B1.
5. Онлайн-ініціатива Multikey Online School за підтримки Міста Таллінна. Проводить разові безкоштовні курси «Learn and talk with me» (рівень A1) у період 4 квітня–29 травня 2025.

Ці програми забезпечують системний підхід — від обов’язкових курсів у рамках державної адаптації до гнучких онлайн-форматів та підтримки безробітних [3; 22; 10].

Таким чином, ми бачимо, що соціальні практики повсякденного життя естонців із українськими біженцями ґрунтуються на синергії формальних державних ініціатив та неформальної громадянської активності. Процеси мовної, культурної, економічної та цифрової інтеграції взаємопов’язані, сприяючи поступовому зниженню бар’єрів і формуванню довіри між спільнотами. На наш погляд, для подальшого підвищення ефективності адаптаційних практик важливо підтримувати міжсекторальну координацію, удосконалювати механізми визнання кваліфікацій і розширювати психосоціальні сервіси.

Дослідження технологій соціальної роботи в Естонії свідчить, що успішна адаптація українських біженців можливе за умови синергії між державними програмами, професійними консультаціями, забезпеченням житлових потреб та сучасними інформаційними технологіями. Міжсекторальна координація та інтеграція різних підходів дозволяють сформувати ефективну систему підтримки, яка враховує як матеріальні, так і соціально-психологічні аспекти інтеграції.

Отже, розробка та застосування комплексних технологій соціальної роботи є запорукою зміцнення соціальної згуртованості та зниження міжгрупових напружень у процесі адаптації новоприбулих.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКІ БІЖЕНЦІ ОЧИМА ЖИТЕЛІВ ЕСТОНІЇ

2.1. Загальна характеристика української громади в Естонії

Українська громада в Естонії – це яскравий приклад того, як нація, що пережила важкі часи, здатна відроджуватися та знаходити своє місце у світі. У цьому підрозділі ми розглянемо загальну характеристику української громади в Естонії, проаналізуємо чисельність, структуру та особливості української діаспори, а також її вплив на соціально-економічне середовище Естонії. Важливою складовою є також дослідження соціокультурних аспектів життя українців в Естонії та їх адаптація до нового середовища.

Перші значні хвилі українців до Естонії пов'язані з радянською адміністративною та промисловою політикою: у 1950–1980-х роках багато спеціалістів з УРСР оселилося в Таллінні, Маарду та Іда-Віру, заклавши основи сучасних громад. Після відновлення незалежності Естонії імміграційний потік з України суттєво знизився. Наразі найбільші спільноти сконцентровані в Таллінні та повіті Харьюмаа, а також у містах Тарту й Пярну. Крім того, у низці промислових районів — зокрема Іда-Віру — існують невеликі, але активні

українські осередки, що беруть участь у культурному та соціальному житті регіонів.

Важливим джерелом для аналізу є праця Касянчука, який досліджував діяльність громадських організацій української діаспори в Естонії. Згідно з його висновками, діаспора відіграє вагомую політичну й соціальну роль у підтримці України та лобіюванні її інтересів на міжнародній арені [6]. Станом на 29 грудня 2020 року, в Естонії проживало 24 897 осіб українського походження, що становило 1,9% загального населення країни. Проте вже від 27 лютого до 24 квітня 2022 року, безпосередньо після початку повномасштабного вторгнення Росії, до Естонії прибуло 33 115 українців, які подали 21 992 клопотання на отримання тимчасового притулку [27; 6, с. 145].

Громадські організації українців в Естонії існували ще наприкінці ХХ століття. Однак новий масовий притік 2022 року – за кількістю вищий за всю досі наявну діаспору – потребував невідкладних і скоординованих дій як від державних, так і від недержавних інституцій (бізнесових, громадських і приватних) [27].

Аналіз реєстраційних даних про українців в Естонії (з липня 2022 р. до квітня 2024 р.) свідчить про нерівномірний розподіл за віком і статтю: жінки становлять близько 62 %, а більшість (53 %) – у віковій групі 25–44 роки. Серед працездатного населення (20–64 роки) 57 % українців були працевлаштовані, але лише 16,8 % у сфері обслуговування та торгівлі, тоді як значна частка (39 %) виконували низькокваліфіковану роботу. Така структура показує подвійний виклик: з одного боку — необхідність прискореної підтверджувальної процедури кваліфікацій (особливо для медичних, освітніх та ІТ-спеціалістів), з іншого — адаптацію жінок, які часто поєднують догляд за дітьми й пошук гнучких вакансій. З огляду на це доцільно виокремити три профілі адаптації в межах діаспори:

1. Молоді професіонали (25–34 роки) — переважно ІТ-спеціалісти, швидко інтегруються в естонський ринок через міжнародні сертифікати.

2. Матері з дітьми (30–44 роки) — шукають максимально гнучкі форми зайнятості; потребують розширення мережі дитячих садків із українською або двомовною групою.

3. Літні переселенці (45+) — найчастіше потребують соціально-медичної підтримки та мовних курсів на базовому рівні.

Таке гендерно-вікове розшарування відображається й у діяльності НУО: наприклад, недільні школи «Надія» і класи в гімназіях найактивніше відвідують діти українських ІТ-спеціалістів, тоді як у Тапі школи «Орфей» орієнтовані на жінок із малими дітьми.

В Естонії зареєстровано 28 українських громадських об'єднань, багато з яких працюють за спільними адресами: у Таллінні за адресою Laboratooriumi 22 діють Конгрес українців Естонії, Український культурний центр, Українське земляцтво в Естонії та Спілка «Пласт», а на Nafta 6 – Асоціація українських організацій в Естонії, Талліннська «Просвіта», Союз української молоді в Естонії, студія «Кобзарик» і хор «Мрія». У Тапа на вулиці Turu 8 зареєстровані «Орфей» і «Світанок» [1]. Асоціація координує недільну школу «Надія», класи української мови й культури в гімназіях Таллінна й Сілламяе, надає юридичні консультації, переклади документів, займається збором гуманітарної допомоги та програмами реабілітації для поранених [1]. Основними донорами цих «парасолькових» структур є кошти Фонду інтеграції (Integratsiooni sihtasutus) із фондів ЄС. Згідно з даними Комерційного реєстру, щорічні доходи можна побачити в таблиці № 1.

Таблиця №1. Обсяги фінансування у 2016 році за даними Комерційного реєстру Естонії

Організація	Надходження, євро
Конгрес українців Естонії	20 755
Асоціація українських організацій в Естонії	18 874

Український культурний центр	77 972
Союз української молоді в Естонії	3965
Українське земляцтво в Естонії	3133
Талліннська спілка української освіти «Просвіта»	1470
Спілка молоді «Пласт»	241

Конгрес українців Естонії протягом трьох місяців організував у Таллінні десять заходів, де брали участь у середньому до 30 осіб (таблиця № 2). За тримісячний період Конгрес українців організував у Таллінні 10 заходів із близько 30 учасниками кожен (у кожному об'єднанні – 50–70 людей, переважно старшого віку, але є недільні школи для дітей і підлітків) [6, с. 147–148].

Таблиця №2. Відвідуваність публічних заходів Конгресу українців Естонії у Таллінні

Дата заходу	Осіб на фото
16.03.2018	21
09.03.2018	18
21.02.2018	16
19.02.2018	27
15.02.2018	55
22.01.2018	28
15.01.2018	42
30.12.2017	45
20.12.2017	13
16.12.2017	33
Середнє	30

Після лютневого вторгнення РФ у 2022 р. українська громада в Естонії зазнала масштабних змін: «Postimees» почала друкувати новини українською, на порталі CVKeskus.ee з'явилися вакансії для україномовних, зокрема в держорганах; на 24.04.2022 р. в Естонії налічувалося 1706 «дітей війни», а через дефіцит місць у російськомовних школах заговорили про переведення сімей до естономовних регіонів та відкриття окремої української школи у Таллінні [28; 7, с. 151].

Цифрова активність діаспори зросла вибухово: група «Українці в Естонії» – з 431 учасника в березні 2018 до 9332 у квітні 2022 ($\times 21$), «Українці в Тарту» – з 140 до 1400 ($\times 10$). Місячна кількість постів у «Українці в Естонії» підскочила з ≈ 50 до ≈ 380 , у «Українці в Тарту» – з ≈ 15 до ≈ 120 ; 28 % постів стосувалися пошуку житла, 25 % – працевлаштування, 20 % – мовних курсів і волонтерства, 12 % – психологічної підтримки, 15 % – дитячих і культурних заходів [6, с. 152]. На тлі 40-річної радянської окупації, репресій і депортацій 1940-х, воєнних злочинів радянської армії під час Другої світової, а також наявності естонських громад у Криму (за Е. Вільде) та шведсько-естонської меншини в Херсонській області [9], агресія РФ викликала потужний сплеск солідарності в естонському суспільстві, а українські діаспорні організації стали центрами координації допомоги новоприбулим і мобілізації ресурсів для громади.

У результаті проведеного аналізу українська громада в Естонії постає як високо динамічний та адаптивний соціальний суб'єкт, здатний швидко мобілізувати ресурси у відповідь на зовнішні виклики. Масове зростання чисельності біженців після лютневих подій 2022 року підкреслює важливість міжсекторальної взаємодії державних, громадських та приватних інституцій для ефективного розподілу інтеграційних ресурсів. Розгалужена мережа громадських організацій, попри історичну інституційну вразливість, демонструє здатність розширювати спектр послуг: від освітніх ініціатив та гуманітарної підтримки до юридичних консультацій та реабілітаційних програм. Значним здобутком є активізація українськомовних медіа та цифрових платформ, що

сприяє оперативному інформуванню, залученню молоді та підтриманню соціального контакту в умовах дистанційної комунікації.

Водночас мовна політика та соціокультурні програми, зокрема, відкриття українських недільних шкіл і класів у державних гімназіях, відтворюють баланс між збереженням культурної ідентичності та інтеграцією в естонське середовище. Інтеграційний фонд ЄС забезпечує необхідні фінансові потоки, але потребує вдосконалення механізмів прозорості та підзвітності, щоб оптимізувати використання коштів та посилити довіру громади. Оціночні дані щодо участі в заходах й активності в соціальних мережах вказують на поступове згуртування діаспори й посилення її впливу в медіапросторі, що створює сприятливі умови для подальшої мобілізації ресурсів. Водночас стратегічна увага має приділятися міжрегіональному обміну досвідом, підтримці молодіжних ініціатив та постійному моніторингу потреб новоприбулих.

Таким чином, українська діаспора в Естонії демонструє унікальний потенціал для формування міжкультурного діалогу й соціального згуртування. Системний підхід до організаційного розвитку, фінансової прозорості та соціокультурної інтеграції може слугувати моделлю для інших країн, що приймають, за умови постійного вдосконалення та адаптації міжнародного досвіду.

2.2. Соціальні практики повсякденних справ жителів в Естонії з українськими біженцями

Сфера повсякденності є важливим маркером соціальної інтеграції, оскільки саме в щоденних діях — спільних чергах, побутових зверненнях, ініціативах допомоги, реакціях на мову чи акцент — розгортаються невидимі, але значущі форми прийняття або, навпаки, відторгнення. Важливу роль в цьому грає сприйняття українців місцевими жителями і навпаки.

У межах цього розділу буде проведено аналіз анкетування 30 мешканців Естонії, спрямоване на виявлення специфіки буття разом, а також на оцінку рівня готовності до міжкультурного діалогу та співпраці. Крім того, було зібрано відгуки цих 30 естонців з метою фіксації емоційного та ціннісного ставлення до українців: позитивне або негативне. Такий підхід дозволить не лише кількісно

охарактеризувати взаємодію, але й виявити підґрунтя ставлення на рівні емоційних, культурних та соціальних уявлень.

По-перше, зазначимо, що згідно з даними УВКБ ООН, від початку повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року до Естонії було подано близько 57 000 заявок на тимчасовий захист, з яких станом на 31 грудня 2024 року дійсний статус тимчасового захисту мали 35 400 осіб, а 6 000 українців отримали додатковий (subsidiary) захист. Разом – приблизно 41 400 осіб, що становить близько 3 % населення країни (~1,3 млн). Щодо міських центрів, зауважимо, що майже дві третини біженців (≈ 60 %) проживають у Таллінні (Harju), Тарту (Tartu) та Пярну (Pärnu).

За даними дослідження першого кварталу 2024 року, серед українців під тимчасовим захистом у віковій групі 20–64 роки 57 % працювали; з-поміж зайнятих: 39 % – низькокваліфікована праця, 16,8 % – сфера обслуговування й торгівля, 24,8 % – промисловість та будівництво, 16,4 % – адміністративна діяльність, а середня заробітна плата €1 424 (проти €1 933 у середньому по Естонії).

Українці з тимчасовим захистом мають право на ті ж соціальні виплати, що й естонські громадяни, зокрема, сімейні виплати, одноразову компенсацію, відшкодування різниці між розміром іноземної та естонської пенсії та допомога на продукти, та інші соціальні гарантії, які ми детально розглянули у параграфі 1.3.

Таким чином, станом на початок 2025 року (за даними Оперативного Плану відповіді ЮНГРВ для Естонії, опублікованого в лютому 2025) в Естонії було зареєстровано близько 55 000 заявок на тимчасовий захист для громадян України. З них майже 35 000 осіб мали дійсний статус тимчасового захисту, а понад 6 000 осіб – отримали субсидіарний захист, що разом становить приблизно 41 000 бенефіціарів цих схем на початок року. Понад 40 000 українців звернулися за тимчасовим захистом у 2025 році (станом на квітень 2025), що становить понад 3 % населення Естонії, згідно з даними Міністерства закордонних справ Естонії [4; 30].

Щоб дослідити специфіку буття разом естонців та українських біженців, ми звернулися до шкали соціальної дистанції Емара Богардуса, та, згідно з запропонованими питаннями (дивись Додаток А), опитали 30 естонців. Це одна з найдавніших і досі чинних психологічних шкал для вимірювання ставлень. Завдяки своїй одномірності вона дає змогу одночасно оцінити рівень упередженості або її відсутності щодо конкретної спільноти. Шкала соціальної дистанції Богардуса представлена низкою запитань, які з'ясовують у респондента, наскільки близьким він готовий вважати своє ставлення до представника обраної групи. Кожна відповідь оцінюється в один бал, що відображає максимально прийнятний для учасника ступінь близькості до члена цієї групи.

Шкала соціальної дистанції Богардуса оперує семибальною моделлю, яка дає змогу вимірювати ступінь емпатії чи відчуження між будь-якими двома колективами. Кожна категорія цієї шкали відповідає певному рівню соціального зближення: від максимальної близькості — уявного шлюбу з представником іншої групи — до повної відмови від будь-якого контакту, зокрема й права проживання в одній країні.

Оцінка «1» фіксує найменшу дистанцію та найбільш толерантне ставлення, тоді як «7» означає прагнення до максимальної віддаленості та ізоляції. Перші пункти шкали зазвичай формулюють готовність вважати представника досліджуваної спільноти членом власної родини (наприклад, зятем чи невісткою), пункти середини — як товариша по роботі чи сусіда по будинку, а останні — як туриста чи особу, якій заборонено мешкати в межах країни. Така градація дозволяє досліднику отримати чіткий профіль упереджень чи відкритості респондентів, виявити, наскільки далеко готові заходити естонці у своєму прийнятті новоприбулих українців на різних щаблях соціальної взаємодії.

Методика Богардуса відзначається простотою адміністрування: анкета складається з послідовності питань-утверджень типу «Я готовий/готова...» із зазначенням кожного рівня контактів. Респондентам (30 опитуваних нами

естонцям) потрібно вибрати саме той варіант, який відповідає його власним почуттям. Однак попри зовнішню простоту, шкала вважається надійним інструментом: накопичений десятиліттями емпіричний матеріал дає змогу зіставляти результати різних досліджень, відстежувати динаміку упереджень та оцінювати вплив соціальних змін, інформаційних кампаній чи освітніх ініціатив.

У практиці української соціології шкала Богардуса здобула популярність завдяки своїй одновимірній структурі та можливості швидко відобразити загальний рівень відкритості до окремої групи мігрантів. Дослідники відзначають, що саме завдяки уніфікованому формулюванню запитань та чіткому розмежуванню типів контактів стає можливим порівнювати дані між різними містами, регіонами чи часовими періодами. Крім того, простота обробки результатів — виведення середнього бала для групи — забезпечує прозорість інтерпретації й легкість впровадження шкали в широку практику.

Отже, наш вибір щодо опитування обумовлений тим, що шкала соціальної дистанції Богардуса залишається одним із найефективніших і найзастосовуваніших інструментів для кількісного вивчення міжгрупових відносин. Вона дає змогу не лише визначити рівень упереджень у певній соціальній групі, а й простежити зміни в готовності до співжиття та співпраці, що є вкрай актуальним у умовах швидкоплинних гуманітарних викликів.

Опитування проходило онлайн за допомогою анкети у Google-формі впродовж двох тижнів в періоді 29.03.2025-13.04.2025. Переглянути анкету можна за посиланням: <https://forms.gle/h6bYR6FFmHoUTYYt9>. В опитуванні взяли участь 30 респондентів (мешканців Естонії), вік яких коливається від 18 до 60 років, а жінки становлять приблизно 60 відсотків від чоловіків. Отже, опитування було проведено за допомогою Google-форми з 29 березня по 13 квітня 2025 року.

Загальна вибірка становила 30 респондентів віком від 18 до 60 років, з рівномірним розподілом за трьома віковими категоріями (по десять осіб у групах 18–30, 31–45 та 46–60 років), пропорційним співвідношенням статей (60 % жінок, 40 % чоловіків) і регіональною стратифікацією (Таллінн – 12, Тарту – 8,

Пярну – 6 та інші райони – 4). Перед основним етапом було проведено пілот-тест із п'ятьма учасниками, що дозволило виявити неточності в формулюваннях і скоротити середній час заповнення анкети до 8–10 хвилин. Анонімність респондентів гарантувалася технічною відсутністю збору персональних даних, а рівень відмови склав близько 15 %, що переважно пояснювалося технічними обмеженнями доступу до інтернету.

З етичного аспекту варто відзначити обмеження методології: за умов онлайн-формату частина потенційних респондентів могла не брати участі через недостатній комфорт взаємодії із цифровими технологіями або страх щодо анонімності, хоча ми запевнили, що особисті дані будуть приховані. Це може зумовити деякий зсув у бік більш «цифрово підкованих» учасників і трохи занижені показники тривожності серед тих, хто рідше користується інтернет-ресурсами. Враховуючи це, надалі має сенс впровадити комбіновану стратегію збору даних (онлайн та офлайн та через партнерські організації), щоб охопити ширше коло респондентів і перевірити стійкість отриманих висновків у різних групах населення.

На основі результатів опитування 30 естонських респондентів щодо їхнього ставлення до українців було обчислено середній показник соціальної дистанції, що склав 1,98 бала (дивись Додаток Б). Цей показник свідчить про низький рівень соціальної дистанції, тобто про загалом позитивне або нейтральне ставлення до українців.

Найбільша кількість респондентів виявили готовність приймати українців як друзів, сусідів і колег, а також підтримали ідею надання їм громадянства. Водночас окремі учасники виявили дещо вищу дистанцію, уникаючи найінтимніших форм соціального контакту (наприклад, шлюбу) або демонструючи настороженість щодо присутності українців у країні. Проте кількість таких відповідей була незначною, що дозволяє зробити висновок про високу інтеграційну спроможність українців в естонське суспільство та загальну прихильність естонців до представників цієї групи.

Таким чином, після обрахунку середнього значення за шкалою Богардуса (1,98 бала, $\sigma = 1,11$) стало очевидно, що більшість естонців демонструє низький рівень соціальної дистанції від українських біженців. Найпоширеніші форми контакту — дружба, сусідство й колегіальна взаємодія — підтверджують відкритість місцевого населення до повсякденної співпраці, тоді як найбільш інтимні форми соціального зближення (наприклад, шлюб) залишаються менш прийнятними для незначної частини респондентів.

Крім того, маючи на меті більш детально дослідити ставлення жителів Естонії до біженців з України, ми вирішили додати до опитування ще декілька питань (дивись Додаток В).

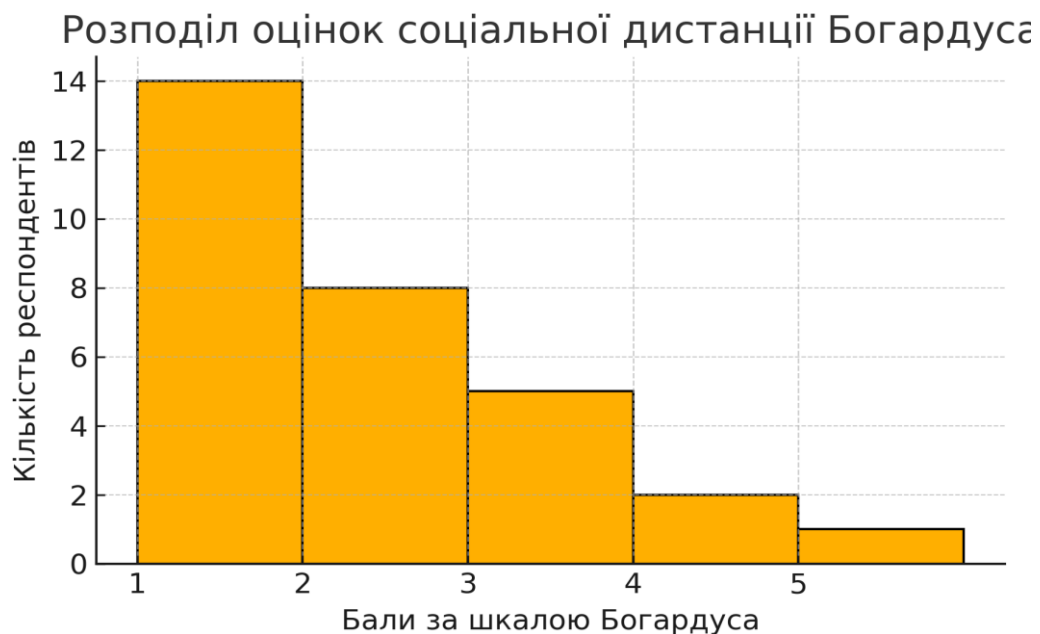
Відповіді на питання «Як би ви могли описати біженців з України одним словом» були такими: - 36,6 % обрали відповідь «відкриті та позитивні»; - 36,6 % - «доброзичливі»; - 12,2 % - «хитрі та корисні»; - 7,3 % - «байдужі»; - 4,9 % - «готові прийти на допомогу»; - 2,4 % вважають українців «грубими і невихованими» (дивись Додаток Г). Результат відповідей опитуваних на питання «Як особисто ви ставитеся до українських біженців» (дивись Додаток В) показує, що: до 61 % респондентів ставлення позитивне ; – до 19 % – дуже позитивно ; – а наступним 19 % важко відповісти (Додаток Г). Також важливим було питання щодо взаємодії місцевого населення з українськими біженцями, яке ми сформулювали таким чином: «Як часто відбувається взаємодія біженців з естонцями?» Дослідження дало змогу зрозуміти, що ці соціальні групи стикаються досить часто в повсякденних справах, при тому одна з ключових форм взаємодії реалізується саме в інтернеті, про що ми казали в попередньому розділі. На наш погляд, це все досить високі показники, що свідчать про невелику соціальну дистанцію між зазначеними групами.

Згідно з результатами опитування, середній показник соціальної дистанції становив 1,98 бала (стандартне відхилення $\sigma = 1,11$) за шкалою від 1 до 7 (нижча дистанція відповідає більшому ступеню відкритості) (див. Рисунок 1). Найбільша кількість респондентів обирала близькі форми контакту (дружба,

сусідство, спільна праця), тоді як мінімальна частка — уникаючи інтимних форм зближення, таких як шлюб.

Для більш детального аналізу розподілу відповідей ми побудували гістограму оцінок за шкалою Богардуса (Рисунок 1) та підраховали частки відповідей по кожному балу. Крім того, додаткові відкриті питання дали змогу отримати однойменні значення у відсотках (Таблиці 3-4), що відображають описові характеристики та загальне ставлення респондентів до українських біженців.

Рисунок 1. Розподіл оцінок соціальної дистанції Богардуса (гістограма кількості респондентів по балах; $n = 30$)

Таблиця 3. Розподіл відповідей на запитання. Відсотки за категоріями описових характеристик («Одним словом»)

Категорія	Відсоток %
Відкриті та позитивні	36,6
Доброзичливі	36,6
Хитрі та корисні	12,2
Байдужі	7,3
Готові прийти на допомогу	4,9
Грубі і невиховані	2,4

Таблиця 4. Розподіл відповідей на запитання. Відсотки за категоріями загального ставлення

Ставлення	Відсоток %
Дуже позитивне	19
Позитивне	61
Важко відповісти	19

У результаті комбінованого аналізу можемо стверджувати, що естонці демонструють переважно позитивне ставлення до українських біженців із високим рівнем готовності до міжкультурного діалогу та співпраці. Ці емпіричні дані підтверджують високу інтеграційну спроможність українців і можуть слугувати підґрунтям для подальших міжсекторальних програм підтримки та соціальних ініціатив.

Аналіз соціальних практик повсякденного життя в Естонії засвідчує високий рівень залученості як державних, так і громадських структур у процес інтеграції українських біженців. Спільні повсякденні взаємодії — через мовні ініціативи, волонтерську допомогу, культурні заходи та побутові контакти — формують простір довіри, де поступово зменшуються бар'єри й виникає міжособистісне порозуміння. Соціологічні дані й наші емпіричні спостереження свідчать про переважно позитивне ставлення естонців до українців, що підтверджується результатами анкетування із застосуванням шкали соціальної дистанції Богардуса та додатковими питаннями. Модель продемонструвала значну відкритість до взаємодії, особливо на рівні сусідства, колег та спільних соціальних дій. Комплексний підхід, що поєднує формальну підтримку та неформальні практики, виявився найбільш ефективним.

Для поглиблення інтеграційних процесів доцільним є розширення міжсекторальної координації, інституційне визнання кваліфікацій біженців та посилення психосоціальної підтримки. Аналіз соціальних практик повсякденного життя в Естонії свідчить про високу залученість державних і

громадських структур у процес інтеграції українських біженців. Спільні взаємодії — через мовні ініціативи, волонтерську допомогу, культурні заходи та побутові контакти — формують простір довіри, де бар'єри поступово зменшуються. Отримані дані вказують на необхідність подальшого розширення міжсекторальної координації, визнання кваліфікацій біженців та посилення психосоціальної підтримки.

ВИСНОВКИ

З огляду на стрімкі політичні та економічні перетворення, що формують нові виклики в умовах міжкультурної взаємодії, вивчення процесів адаптації українських біженців в Естонії є надзвичайно актуальним. Нестача системних досліджень саме в естонському контексті обмежує розуміння ключових механізмів інтеграції та гальмує вдосконалення практичних підходів соціальної роботи. Отримані дані дозволяють не лише розширити теоретичну базу, а й напряду вплинути на розробку ефективних програм підтримки, здатних знизити соціальну ізоляцію і зміцнити міжгрупові зв'язки.

У процесі проведеного дослідження було здійснено комплексний аналіз соціальної адаптації українських біженців у міжкультурному середовищі Естонії. Об'єктом дослідження виступали соціальні процеси інтеграції українських біженців, а предметом — соціально-психологічні механізми формування ставлення місцевого населення до представників української громади, ключові чинники цього сприйняття, а також сучасні технології соціальної роботи, спрямовані на полегшення адаптаційного процесу.

Поставлена в роботі мета була досягнута шляхом виконання визначених дослідницьких завдань і застосування комплексної методології. У ході роботи ми виконали усі поставлені завдання.

Проведений аналіз засвідчив, що соціально-психологічні механізми формування ставлення місцевих жителів Естонії до українських біженців мають багаторівневу структуру, де ключову роль відіграють когнітивні процеси

категоризації та узагальнення, емоційно-оцінне сприйняття та традиційні соціальні установки. Виконання цього завдання дозволяє глибше зрозуміти природу виникнення стереотипів і упереджень та формування ставлення в цілому, у тому числі позитивного. Отримані результати створили базу для подальшої розробки інтеграційних заходів, що можуть сприяти зниженню соціальної дистанції.

Ставлення місцевого населення до українських біженців обумовлюється поєднанням індивідуально-психологічних рис (емпатія, страх перед невідомим), історично закріплених стереотипів і культурно-моральних норм, а також медіадискурсу, який може згладжувати або посилювати упередження. Важливу роль відіграють якість інституційної підтримки (програми адаптації, доступ до мовних курсів, житла й працевлаштування) та економічна кон'юнктура (рівень конкуренції на ринку праці, соціальні гарантії), що визначають базовий рівень толерантності. Результати аналізу підтверджують необхідність інтегрованої моделі, яка об'єднує кількісні й якісні дані для розробки адресних стратегій соціальної інтеграції.

Дослідження показало, що успішна адаптація українських біженців можлива за умови синергії між державними програмами, професійними консультаціями, забезпеченням житлових потреб та сучасними інформаційними технологіями. Міжсекторальна координація та інтеграція різних підходів дозволяють сформувати ефективну систему підтримки, яка враховує як матеріальні, так і соціально-психологічні аспекти інтеграції. Надалі вдосконалена розробка та застосування комплексних технологій соціальної роботи є запорукою зміцнення соціальної згуртованості та зниження міжгрупових напружень у процесі адаптації новоприбулих.

Нам вдалось з'ясувати, що українська громада в Естонії постає як надзвичайно динамічний суб'єкт, здатний швидко мобілізувати ресурси й адаптуватися до викликів: масове збільшення чисельності (понад 33 000 прибулих із лютого по квітень 2022 р.), гендерно-вікове розшарування (62 % жінок, 53 % у віці 25–44 роки) та наявність трьох чітко окреслених профілів

адаптації (молоді професіонали, матері з дітьми, літні переселенці) свідчать про різні потреби й стратегії інтеграції.

Розгалужена мережа з понад 28 громадських організацій, активні недільні школи та цифрові платформи, а також зміни в мовній політиці й відкриття українських класів у гімназіях створюють умови для міжсекторальної взаємодії та збереження культурної ідентичності в новому середовищі. Узагальнення демографічних даних створило міцний базис знань про чисельність, склад і структуру української діаспори. Аналіз соціальних мереж і цифрових платформ («Українці в Естонії», «Українці в Тарту») дав уявлення про самоорганізацію та інформаційні потреби новоприбулих. Окремі якісні дослідження висвітлили специфіку адаптації різних груп. Проте в роботі поки що бракує глибинних якісних досліджень взаємодії різних профілів мігрантів із місцевим середовищем.

Повсякденні взаємодії естонців і українських біженців — у чергах, на волонтерських заходах, під час спілкування мовою чи в культурних проєктах — демонструють загалом низьку соціальну дистанцію (середній бал 1,98 за шкалою Богардуса), що свідчить про готовність до дружніх, сусідських і колегіальних контактів водночас із мінімальною часткою респондентів, які уникають інтимних форм зближення (шлюб тощо). Емоційне й ціннісне ставлення в переважній більшості випадків позитивне або нейтральне, причому 73 % опитуваних характеризують українців як «відкритих», «доброзичливих» і «готових допомогти». Ці дані підтверджують, що формальні програми підтримки та неформальні практики (мовні клуби, культурні вечори, чат-боти з вакансіями) створюють ефективний простір довіри й міжкультурного діалогу.

Стан дослідженості процесів буденного співіснування відзначається міцним кількісним підґрунтям (офіційні дані UNHCR та Statistics Estonia, реєстри тимчасового захисту) і активним використанням шкали соціальної дистанції Богардуса в українській та естонській практиці, а також додатковим анкетуванням естонців для дослідження їх ставлення до українських біженців. Разом із цим бракує довготривалих і порівняльних досліджень, що відстежували

б динаміку змін ставлення за різними щаблями соціальної взаємодії, а також міжрегіональних і міжпоколіннєвих порівнянь.

Практичне значення роботи обумовлено аналізом особливості соціального сприйняття української громади, зокрема, в контексті повсякденного співіснування. Ми провели опитування серед 30 респондентів (жителів Естонії) за шкалою Богардуса для виявлення соціальної дистанції, а також поставили їм додаткові питання щодо особистого ставлення до українських біженців. Результати опитування засвідчили наявність як позитивних, так і нейтрально-обережних установок серед естонців. Але в цілому результати позитивні. Разом з цим можна дійти до висновку, що головним джерелом агресії є саме російська пропаганда, що намагається спотворити враження місцевого населення про українців.

Емпіричне дослідження засвідчило, що середній показник соціальної дистанції за шкалою Богардуса становить 1,98 бала ($\sigma = 1,11$), що свідчить про загалом низький рівень відчуженості естонців щодо українських біженців. У 73,3 % випадків респонденти обирали оцінки 1–2, демонструючи готовність до тісних форм контакту (шлюб, дружба), тоді як лише 10 % надали бали 4–7. Відповідаючи «одним словом», 36,6 % назвали українців «відкритими та позитивними» і ще 36,6 % — «доброзичливими» (разом 73,2 % із позитивною характеристикою). Загальне ставлення вважають «дуже позитивним» 19 % респондентів, «позитивним» — 61 %, а 19 % вагаються з відповіддю. Найнижчі середні значення дистанції зафіксовані в питаннях про відвідини країни (90 % відповідей у діапазоні 1–2) та заборону асоціації (93 % у діапазоні 1–2), що підтверджує високу готовність естонців до прийняття українських біженців і слугує надійним підґрунтям для подальших інтеграційних ініціатив.

Гіпотеза дослідження підтверджена. Наші дані чітко засвідчують, що досвід щоденних контактів із українськими біженцями та контекст цих взаємодій прямо впливають на сформоване ставлення місцевого населення. По-перше, середній бал соціальної дистанції за шкалою Богардуса (1,98) вказує на низький рівень відчуження. Але цьому сприяли певні умови, що дозволили отримати

особистий досвід взаємодії з біженцями, наприклад, коли естонці регулярно зустрічалися з українцями в побуті — у чергах, на ринку чи в транспорті.

По-друге, аналітика Facebook-груп продемонструвала: активна цифрова самоорганізація (чат-боти з вакансіями, Zoom-клуби, гібридні «українські вечори») сприяє зменшенню інформаційної дистанції та створенню атмосфери підтримки, що, власне, знижує бар'єри особистісної взаємодії у реальному житті. Таким чином, саме досвід повсякденної взаємодії — у формальному (державні й громадські програми підтримки) та неформальному (сусідські, волонтерські й цифрові практики) вимірах — сформував атмосферу відкритості та підтримки, що й засвідчило справедливність висунутої гіпотези.

Отже, проведене дослідження підтвердило актуальність комплексного підходу до вивчення проблем соціальної адаптації українських біженців. Визначено ключові чинники успішної інтеграції: відкритість місцевої громади, наявність чітких механізмів підтримки, інституційна стійкість громадських ініціатив та залучення самих біженців до процесів прийняття рішень. Водночас робота підкреслила важливість розуміння адаптації як двостороннього процесу, де зміни мають відбуватись не лише в середовищі прибулих, а й у структурі суспільства, що приймає.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих результатів для розробки соціальних програм, які враховують багатовимірність адаптаційного процесу. Рекомендації, сформульовані на основі теоретичного та емпіричного аналізу, можуть бути використані як у розробці державної політики, так і в роботі конкретних соціальних служб. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні довготривалих наслідків інтеграції, зміни соціальних ідентичностей та впливу глобальних трансформацій на локальні спільноти. Також варто зазначити, що в роботі ми не відзначали регіональні відмінності у сільській місцевості. Тому у подальших дослідженнях міжрегіональні порівняння також можуть бути дуже доречними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація українських організацій в Естонії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine.ee/>
2. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / пер. з нім. А. Дахнія. Львів : Астролябія, 2006. 416 с.
3. Естонія: корисна інформація для біженців з України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tripmydream.ua/media/layfhak/estonia-korysna_informatsia#:~:text=Якщо%20у%20біженця%20є%20місце,€%20180%20–%20на%20кожну%20дитину.
4. Естонська рада у справах біженців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://register.pagulasabi.ee/uk>
5. Кант І. Основи метафізики моралі. Том 4 / пер. Б. Фохта, М. Соколова. 2023. 90 с.
6. Касянчук М. Г. Громадські організації української діаспори в Естонії // Ukr. socium. 2022. № 2 (81). С. 144–154.
7. Кулага І., Ткаченко О., Клівак В. Компаративний аналіз упровадження та розвитку електронного урядування в Україні та Естонії // Стратегія економічного розвитку України. 2020. № 46. С. 36–52.
8. Погорілий О. Макс Вебер і його класична праця [текст] / Олександр Погорілий // Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. О. Погорілого. Київ : Основи, 1994. С. 64–71.
9. Росія погрожує Естонії та має військові плани проти неї – посол. Мілітарний. 25.04.2022 [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://mil.in.ua/uk/news/rosiya-pogrozhuje-estoniyi-ta-maye-vijskovi-plany-proti-neyi-posol/>

10. Українці в Естонській Республіці. Посольство України в Естонській Республіці. 17.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/108-ukrajinci-v-jestoniji>
11. Allport G. The Nature of Prejudice. Reading, MA : Addison-Wesley, 1954. 554 p.
12. Butler J. Gender trouble: Feminism and The Subversion of Identity. Routledge, 1990. 272 p.
13. Byrne P. Philosophical and ethical problems in mental handicap. London : Palgrave Macmillan, 2000. 189 p.
14. Carlson L. The faces of intellectual disability: Philosophical reflections. Bloomington and Indianapolis : Indiana University Press, 2010. 286 p.
15. Drakakis-Smith A. Nomadism a moving myth? Policies of Exclusion and The Gypsy/Traveler response // *Mobilities*. 2007. Vol. 2, No. 3. P. 463–487.
16. Eco U. Five Moral Pieces. Los Angeles : Random House, 2002. 128 p.
17. Horton P. Reframing school bullying: The question of power and its analytical implications. Linköping : Department of Behavioural Sciences and Learning, Linköping University, 2019. 15 p.
18. Integratsiooni sihtasutus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.integratsioon.ee>
19. IOM un migration, Estonia. 2023 Displacement Tracking Matrix report. 19.04.2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://estonia.iom.int/news/2023-displacement-tracking-matrix-report>
20. IOM un migration, Estonia. Surveys with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions, and Integration Challenges. April - June 2023 Country Report & Data Analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/DTM_2023_EST_Needs_and_Intentions_Ukraine_Q2.pdf
21. Jauhiainen J., Erbsen H. Multilevel governance in the temporal protection and integration of Ukrainians within the European Union: the case of Estonia // *Journal of European Integration*. 2023. 45(3). P. 413–430.
22. Kriis.ee. Для біженців з України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kriis.ee/uk-UA/dlya-bizhenciv-z-ukraini/perebuvannya-v-estonii/dopomogi-ta-pilgi>

23. Laku-Labarthe P., Nancy J.-L. Nazi myth / Translated by Brain Holmes. *University of Chicago Press*. 1990. Vol. 16, No. 2. P. 291–312.
24. Minton S. J. Marginalisation and aggression from bullying to genocide. Rotterdam : Sense Publishers, 2016. 224 p.
25. Mohylnytska K. Cooperation between Ukraine and the Baltic states in the field of security and defense after 2014 // EVROPSKÝ POLITICKÝ A PRÁVNÍ DISKURZ. Kyiv, 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-4/05.pdf>
26. Mowat J. G. Towards a new conceptualization of marginalization // *European Educational Research Journal*. 2015. Vol. 14(5). 23 p.
27. Population by sex, ethnic nationality and county. Stat.ee [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV0222U>
28. Postimees [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraina.postimees.ee/>
29. Tajfel H. Social identity and intergroup relations. Cambridge : Cambridge University Press, 1982. 546 p.
30. UNHCR. Estonia: Country Chapter. Regional Refugee Response Plan 2025–2026. 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unhcr.org/neu/wp-content/uploads/sites/15/2025/02/ESTONIA-2025-2026-RRP-Country-Chapter.pdf>
31. UNHCR. Refugees from Ukraine in Estonia Show Progress in Integration Amid Socio-Economic Challenges. 09.04.2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unhcr.org/neu/133545-refugees-from-ukraine-in-estonia-show-progress-in-integration-amid-socio-economic-challenges.html>
32. Walton G. The notion of bullying: Through the Leans of Foucault and Critical Theory // *The Journal of Educational Thought (JET)*. 2005. Vol. 39, No. 1. P. 55–73.
33. Wendell S. The rejected body: Feminist philosophical reflections distability. New York : Routledge Taylor and Francis Group, 1996. 215 p.

ДОДАТКИ

Додаток А. Шкала соціальної дистанції Богардуса.

Питання, які задавались респондентам.

Питання	Бали
1. Ви були б готові одружитися з членом цієї групи?	1.0
2. Ви були б готові мати члена цієї групи як близький друг?	2.0
3. Ви були б готові мати члена цієї групи як сусіда?	3.0
4. Ви були б готові мати члена цієї групи як колегу на роботі?	4.0
5. Ви хотіли б, щоб член цієї групи був громадянином вашої країни?	5.0
6. Ви б хотіли, щоб член цієї групи відвідав вашу країну як негромадянин?	6.0

[illegible]

Ви були б готові мати члена цієї групи як колегу на роботі? *

[illegible]

Ви були б готові мати члена цієї групи як сусіда? *

[illegible]

Ви хотіли б, щоб член цієї групи був громадянином вашої країни? *

[illegible]

Ви б хотіли, щоб член цієї групи відвідав вашу країну як негромадянин? *

[illegible]

Ви хотіли б, щоб члену цієї групи було заборонено якимось чином асоціюватись з вашою країною? *

[illegible]

**Додаток Б. Результати опитування 30 респондентів (жителів Естонії)
за шкалою соціальної дистанції Богардуса**

№ респондента	Q1 (Шлюб)	Q2 (Друг)	Q3 (Сусід)	Q4 (Колега)	Q5 (Громадянство)	Q6 (Відвідини)	Q7 (Заборона)
1	5	2	1	1	2	1	1
2	3	2	2	3	1	3	1
3	4	1	1	2	2	1	1
4	5	1	1	2	3	1	1
5	5	2	2	2	1	1	2
6	5	1	1	1	2	2	1
7	2	2	1	1	2	1	1
8	4	3	2	2	2	2	2
9	3	2	2	3	2	1	1
10	2	1	1	2	1	1	1
11	3	2	1	2	2	2	1
12	4	1	2	1	2	1	2
13	3	2	1	2	1	1	1
14	2	2	2	2	2	2	1
15	4	1	1	1	2	1	1

16	3	2	2	2	1	1	1
17	5	1	1	1	2	1	1
18	4	2	2	2	2	2	2
19	3	2	1	1	2	1	1
20	4	1	2	2	1	1	1
21	2	2	2	1	1	2	1
22	3	2	1	2	2	1	1
23	4	1	2	1	2	1	1
24	3	2	1	2	3	2	2
25	5	1	2	2	2	1	1
26	3	2	1	1	1	2	1
27	4	1	1	2	2	1	1
28	2	2	2	2	2	1	2
29	3	2	1	1	1	2	1
30	4	1	2	2	2	1	1

Середнє значення по всіх респондентах: 1,98

Додаток В. Питання для респондентів щодо їх ставлення до українських біженців.

1. Як би ви могли описати біженців з України одним словом?

Варіанти відповідей:

- 1) Відкриті та позитивні;
- 2) Доброзичливі;
- 3) Хитрі та корисні;
- 4) Байдужі;
- 5) Готові прийти на допомогу;
- 6) Грубі та невиховані.

2. Як особисто ви ставитеся до українських біженців?

Варіанти відповідей:

- 1) Позитивно;
- 2) Дуже позитивно;
- 3) Важко відповісти;
- 4) Негативно;
- 5) Дуже негативно.

Зміст Google форми для опитування

Як би ви могли описати біженців з України одним словом? *

- ☐ 1) Відкриті та позитивні
- ☐ Доброзичливі
- ☐ Хитрі та корисні
- ☐ Байдужі
- ☐ Готові прийти на допомогу
- ☐ Грубі та невиховані

Як особисто ви ставитеся до українських біженців? *

☐ Позитивно

☐ Дуже позитивно

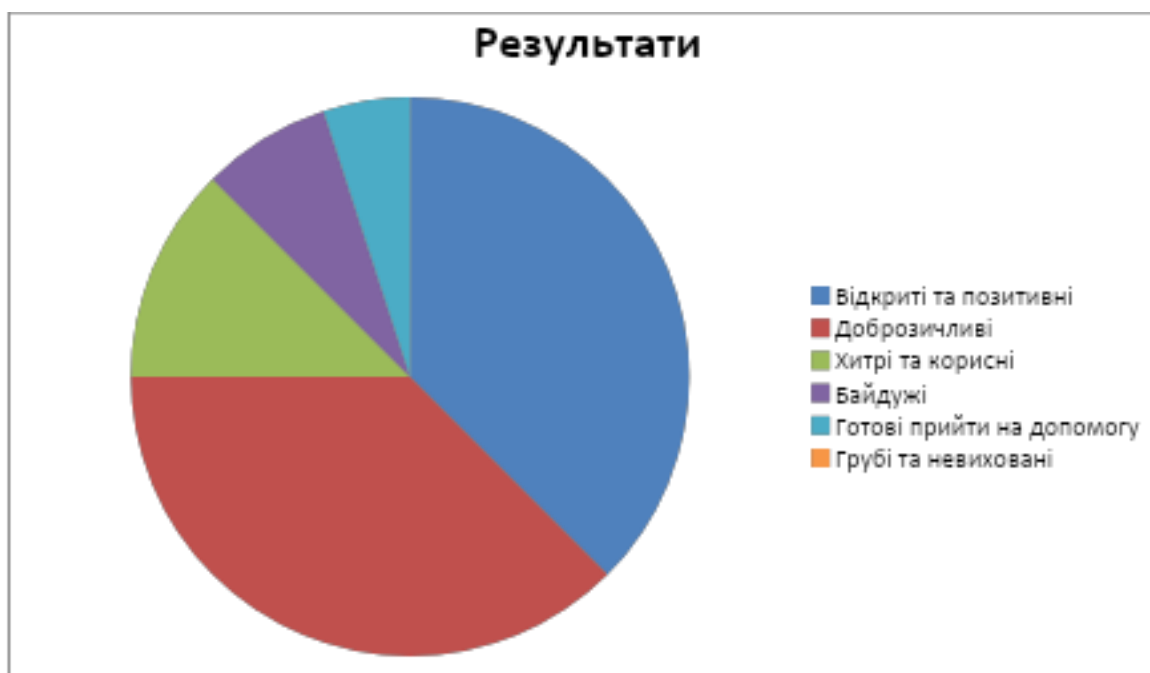
☐ Важко відповісти

☐ Негативно

☐ Дуже негативно

Додаток Г. Результати опитування респондентів щодо їх ставлення до українських біженців.

1. Як би ви могли описати біженців з України одним словом?

2. Як особисто ви ставитеся до українських біженців?

